

визначення закономірностей організації цієї мовленнєвої дії дають підстави розглядати відмову як самостійний мовленнєвий акт, позначений прагматичними характеристиками. Водночас вже перше наближення до мовленнєвого акту відмови відкриває перспективи для його дослідження, зокрема: аналіз засобів непрямого вираження відмови; виділення прагматичних різновидів відмови; з'ясування ролі невербальних засобів спілкування у вираженні відмови; осмислення мовленнєвого акту відмови в контексті міжкультурної комунікації.

Література

1. Бацивич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Підручник. – К.:Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с.
2. Остин Ж. Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XVII. – М., 1986. – С. 22 – 130.
3. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XVII. – М., 1986.

*Любов Панчук
наук керівник – доц. В.А. Буда*

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ, РОЛЬ ТА ГАЗЕТНИЙ КОНТЕКСТ КРИЛАТИХ ВИСЛОВІВ (НА ПРИКЛАДІ ПРЕСИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ)

Мова засобів масової інформації, що відображає складні соціальні процеси, внутрішні людські надії і переживання, погляди, критику тих чи інших подій впливає на вироблення громадської думки, допомагає у формуванні певного типу соціальної людини. Формування словесної тканини газетно-публіцистичного матеріалу, сприйняття його адресатом і вплив на адресата становлять єдиний динамічний процес. До того ж мають значення не лише ідеї, думки, погляди, що проголошуються через пресу, а і способи їх донесення до читача. Для того, щоб формувати громадську думку, публіцистичний твір повинен мати чітку логічну побудову. Але водночас, як зазначає О. Пономарів: "Навіть найдетальніша в логічному плані річ не буде належно сприйнята, якщо вона викладатиметься безпристрасно, неоконечною мовою [3, 124.]

Саме тому для широких можливостей сприйняття у пресі часто використовуються фразеологізми, афоризми, крилаті вислови, сила яких у високому ступені узагальненості, експресивно-емоційній наповненості та стилістичному забарвленні.

В більшості випадків афоризми активно впливають на свідомість читача, деавтоматизують сприйняття контексту, підтримують загострену увагу, активізують мислення людини, викликаючи у неї відповідні асоціації. Часто можна зустріти фрагменти загальновідомих фразеологізмів, уміло вплетених у фразу. Так, наприклад, у газеті "Місто" (5.12.2004) зустрічаємо заголовок "Дамоклів меч боргу держави". Сам вираз виник із давньогрецького переказу, у якому розповідалося про Дамокла – одного із вищих підданих тирана Діоніса Старшого. Цей достойник почав заздрісно говорити про тирана, як про найщасливішого з людей. Діоніс, щоб провчити заздрісника, посадив на своє місце, і той під час балу побачив, що над його головою на кінській волосині висить гострий меч. Звідси вираз отримав значення небезпеки, що загрожує. І, звісно, читачі, вже тільки глянувши на заголовок, зможуть визначити зміст статті, якщо їм відоме значення цього афоризму.

Анологічним є і заголовок публікації у газеті "Свобода" (08.02.2005) – "Деколи корисно бути Хомою невірноючим", в якому вислів "Хома невірноючий" відразу наштовхує на думку, що це говорить про людину, яку важко примусити повірити чому-небудь без належних доказів чи самоперевірки. Але це тільки в тому випадку, якщо читач знає євангельську легенду про Хому невірноючого, який, коли йому розповіли про воскресіння розп'ятого Христа, заявив: "Якщо не побачу на руках його ран від гвіздків і не вкладу палець свій в рани від гвіздків, і не вкладу руки моєї в ребра його – не повірю!" [2, 127.]. Та водночас, якщо він чинив неправильно, то чому "корисно бути Хомою невірноючим?". Мабуть, якісь небезпечні реалії буденності спонукають бути ним. Які ж? І це вже сильний стимул для того, щоб стаття була прочитаною. А все досяглося лише через вдале вплетення фразеологізму у фразу-назву.

Іноді журналісти вдаються до часткової заміни компонентів відомих фразеологізмів. Наприклад: "Президент Президенту око не виклює" ("Вільне Життя" за 10.11.2004), і для порівняння в оригіналі: "Ворон ворону ока не виклює". Деякі заголовки будуються на експресивно-нейтральній опозиції. Зокрема: "Храм спотикання. Чи можна зберегти духовність, поділяючи церковну нерухомість?" Де храм спотикання автоматично співвідноситься з камнем спотикання, що означає "камінь перешкоди, спотикання, спокуси" (вислів походить із

Біблії, "Книга пророка Ісайї", 8,14;) [1,145].

Подекуди в газетних текстах знаходимо посилання на історичну постать, яка збагатилася своїм влучним висловом світовий фразеологічний фонд: "Колись римський імператор Веспасіон, вводячи податок на громадські туалети, сказав: "Гроші не пахнуть." Наступна історія довела, що "пахнуть". Вони пахнуть кров'ю і потом" ("Нова Тернопільська газета" за 18.10.2004). Це фрагмент із статті про часто злиденне життя заробітчанин, що виконують важку чорну роботу за копійчину, а подекуди і втрачають життя на чужині.

Вироково коротким підсумком завершується стаття про п'яного чоловіка, який завдав ножові поранення всім членам сім'ї: "Мета виправдовує засоби". Ця крилата фраза належить Макіавеллі і стосується політики держави. Та публіцист вдало вводить цей вислів у розповідь про жорстоке вирішення сімейних проблем.

Часто журналісти вдаються до використання крилатих висловів як епіграфів до публікацій. Вони, звичайно, дещо менше привертають увагу, ніж кричущі заголовки, та все ж при швидкому перегляді газети дають загальне уявлення про короткий зміст статті і дозволяють зробити вибір: читати чи ні (в залежності від того, наскільки зацікавила тема). Наприклад, епіграф: "До серця ввійде лише те, що йде від серця" (Ж.-Ж. Руссо) відразу наштовхує на щось лірично-сентиментальне, зворушливе, чистосердечне, вічно актуальне й незмінне, побудоване на почуттях, доповнюючи назву статті "Вона таки повірила..." І цієї розповіді ніколи не залишає поза увагою люди із тонкою ліричною душею, а меркантильні – зайвий раз не втрачатимуть час на читання нецікавої для них теми. Таким чином, крилаті вислови мають ще й практичне значення.

Епіграф до розповіді під назвою "Марійчине щастя" ("В Ж" за 16.02.2005) – "Хто стукає – відчиниться йому" (який є висловом з Біблії) --приводить до думки про чийсь невтомну наполегливість, що таки

увінчалася успіхом. Це ж підтверджує і зміст статті про жінку, яка хоч і в сорок років, та знайшла свою рідну матір і стала незмірно щасливою. Завдяки безмежному терпінню і праці фортуна таки повернулася до неї лицем.

Часто загальновідомими крилатими висловами просто насичують газетний текст для посилення образності мислення та влучнішого, порівняльного змалювання ситуації. Наприклад: "Із цієї малої нісенітничі він просто бурю розбурхав у склянці води", що означає "галас, що не заслуговує на увагу"[].

Або фрагмент із іншої статті: "Так-так! Є в нас такі садочки, де все поставлено з ніг на голову, де все діє за принципом "розподіляй і владарюй" ("В Ж" за 15.07.2004). Цей відомий вислів належить царю Філіпу, батьку Олександра Македонського, і означає державну політику "кнути і пряника". В цьому ж випадку автор використовує його в статті, присвяченій місцевій проблемі.

У публікації про погляд на розвиток, спрямування та перспективи сучасної освіти за кордоном, що має вузькопрофільну орієнтацію, виділяється фраза Кузьми Пруткова: "Фахівець подібний до флюсу, повнота його однобічна" ("Свобода" за 05.04.2004р). Це вже ставить читача перед дискусійним вибором: бути тільки блискучим спеціалістом у своїй галузі чи орієнтуватися у всьому, але поверхово. Влучно, коротко, ясно, та ще й неодмінний роздум над правильністю вибору освітньо – професійного шляху.

Таким чином, вмале використання фразеологічних одиниць є досить ефективним засобом виразності, емоційного забарвлення мови періодичних видань. Сторінки газет – це полігон, на якому використовуються старі фразеологічні одиниці та проходять випробування новотвори. А щоб адекватно сприймати друковане слово і помічати його найтонші відтінки в сучасній пресі, потрібно підвищувати свій культурно-естетичний рівень, поглиблювати знання про те, що стало набутокм рідної мови.

Література

1. Ашукин И.С. Ашукина М. Г. "Крилатые слова"-Москва, Художественная литература, 1998.
2. Коптілов В.У світі крилатих слів.-Київ, Веселка,1976.
3. Пономарів О."Стилістика сучасної української мови".-Тернопіль, Навчальна книга -Богдан.-С .120-130.